

בענין ברכת שהחיינו והטוב והמטיב - שיעור 644

I. כללי הענין

- (א) **ברכת שהחיינו על פירות חדשים** עיין בעירובין (מ:) דלמדנו משם דישנם ב' גדרים בברכת שהחיינו (כ) גדר חוב (ל) גדר רשות דשהחיינו על הפירות חדשים הוא רק בגדר רשות וגדר החוב כגון על הרגלים ומצות וכיו"ב זה תקנת חכמים גמורה ומצוה דרבנן והעובר ולא בירך נענש כעובר על דרבנן משא"כ בלא בירך על הפירות וכיו"ב דלא נענש (מ"ב רכ"ה - ט-י) וי"א דדוקא בראיית הפרי הוא רשות (הגהות אשר"י ספ"ג זעירובין והסמ"ג) וגם נחלקו הפוסקים מהו הגדר של רשות האם פירושו שהרואה פרי חדש או האוכלו אינו חייב כלל לברך שהחיינו ורק אם ירצה לברך הרשות בידו (מ"ב הל"ל בשם המג"א וש"א) או שפירש המילה רשות דהיינו שאינו חייב לחזור אחרי פירות חדשים כדי לברך שהחיינו אבל הרואה או האוכל פרי חדש חייב לברך שהחיינו (ברכי יוסף רכ"ה בשם רבינו חננאל וערוך השלחן רכ"ה - ה) ועיין בירושלמי (קידושין פ"ד) דמי שלא אכל פרי חדש עתיד ליתן דין וחשבון על שלא אכל
- (ב) **ויש מחלוקת** אם השהחיינו צריך שיהיה דוקא בענין שיש בו שמחה עיין בתוספות (סוכה מ"ו ד"ה טעושה) והרמב"ם (זרכות י"ח - ט) לכן י"א מי שיודע באמת בנפשו שאינו שמח כלל אסור לו לברך שהחיינו על פרי חדש משום שהשמחה מחייב ברכת רשות ובלא שמחה הוא ברכה לבטלה וכ"כ השו"ת משנה הלכות (ו - מ"ג) וכ"כ הבן איש חי (צחקמה לפרשת ראה) ועיין בספר חיים של ברכה (דף ע"ג) שכתב דרבי צבי מזידיטשוב לא נהג לברך על שום פרי ברכת שהחיינו כי לא הרגיש בנפשו שום שמחה גופנית וגם בספר מנהגי ישראל שהביא מהסאטמאר רב שלא נהג לברך שהחיינו על שום פרי חדש וכן שמעתי מרב דוד פיינשטיין דרב משה לא בירך על פרי חדש חוץ מליל ב' דראש השנה ועיין באג"מ (ג - ל"ד צסוף) ולכן כל אחד ינהג כמנהגו ובמקום שאין מנהג ינהג כעיקר דינא דגמרא וכמו שהבאנו בשם הפוסקים שיש לברך על פירות חדשים דוקא אם שמח באכילתם (ספר ברכת השיר והשבח דף ז' - ז)
- (ג) **י"א דברכת שהחיינו היא ברכת שבת והודאה** (פמ"ג א"א רכ"ה - ה) וי"א שהיא ברכת הנהנין (שו"ת חת"ס קמ"ג) והנפק"מ הם דאם היא ברכת הנהנין (כ) צריך שמחה (כ) אם כבר יצא אינו מברך להוציא אחרים (ז) אינו מותר לטעום קודם השהחיינו (ז) אין אומרים ספק ברכות להקל כהב"ח (סו"ס כ"ט צ"ט טע"ו)
- (ד) **הנה מצינו דברכת שהחיינו נאמרת על ה' אופנים** (כ) המועדים (עירובין מ:) (כ) ועל המצות הבאות מזמן לזמן (רב שרירא גאון) וי"א או שיש בו שמחה (תוספות סוכה מ"ו) וי"א או מזמן לזמן או קנין לו כתפילין או שאינה מצוייה בכל עת כמילה (רמב"ם זרכות י"ח - ט) ועל קנין דבר חדש (זרכות ל"ט: רכ"ג - ו) ועל ראיית פני חברו לאחר ל' יום (זרכות ל"ח: רכ"ה - ה) ועל פרי חדש מזמן לזמן (עירובין מ: רכ"ה - ז)
- (ה) **העולם נוהגין להקל בברכת שהחיינו** ואפשר משום שהרמ"א (רכ"ג - ה) כתב שברכה זו אינה חובה אלא רשות
- (ו) **המברך על פרי חדש** האם יקדים את ברכת הנהנין לפני ברכת שהחיינו או יקדים תחלה ברכת שהחיינו עיין בברכות (כ"ה:) שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אולם בזבחים (ה"ב:) מבואר שכל שאין הדבר חובה אינו נחשב בגדר תדיר (שו"ת השאגת אריה סוף כ"א וכ"ז) נכון יותר להקדים שהחיינו לברכת הפרי כדי שלא להפסיק בין הברכה לטעימת הפרי כשהחיינו שהוא רשות משא"כ בברכת שהחיינו על המצות שהיא חובה מתקנת חכמים כברכת המצות ולכן הואיל דמעיקר הדין ראוי לברך על הראייה של פרי חדש בלבד טוב יותר להקדים השהחיינו וכן דעת המ"ב (ס"ק י"ח) בשם הפמ"ג והשעה"צ (ס"ק י"ז) כתב דאינה ראייה מגביל לתורי לאכול דשם אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו משא"כ הכא דדין שהחיינו הוא רשות וכ"כ הערוך השלחן (ס"ק ה) ושו"ת מהרש"ג (ג - ג) וכ"כ בשו"ת כתב סופר (כ"ה) בשם אביו החתם סופר ועוד ויש חולקין ואבאר

II. הערות בענין שהחיינו

- (א) **עשיר גדול** שאפילו כלים יקרים וחשובים אין נחשבים לו ואין שמח בהן לא יברך עליהם (מ"ב רכ"ג - י"ג) אמנם עני לא יברך על כלים ובגדים שאינם חשובים אפילו אם הם חשובים לו (רמ"א רכ"ג - ו)
- (ב) **חנוכיה חדשה** שיש לו ולאשתו ובני ביתו אינו מברך עליה ברכת הטוב והמטיב אלא היא מברכת שהחיינו דדוקא שמשתמשים בהם הוא ובני ביתו מברכים הטוב והמטיב (ברכת השיר והשבח דף ג')
- (ג) **ממון שהכלה מכניסה לו** אפילו שהוא הון רב אין לברך עליו שהרי משתעבד בהם ונעשה עבד לה (מור וקציעה רכ"ג)